

Published as:

Peltonen, Hannes (2018). "Ilmastonmuutoksen hallinta antroposeenin aikana" *Politiikasta.fi*
September 2, 2018, URL: <https://politiikasta.fi/ilmastonmuutoksen-hallinta-antroposeenin-aikana/>

ILMASTONMUUTOKSEN HALLINTA ANTROPOSEENIN AIKANA

Hannes Peltonen, PhD

Yliopistonlehtori, kansainvälinen politiikka
Tampereen yliopisto
hannes.peltonen@staff.uta.fi

Ilmastonmuutoksen hallinnasta on muodostunut perustavanlaatuinen kansainvälinen instituutio. Keskittyminen perinteisesti ymmärrettyyn kansainväliseen yhteisöön ilmastonmuutoksen hallinnan tarkastelussa ei kuitenkaan ole ongelmattonta. Antroposeeni vie pohjan ihmisen ja luonnon erottamiselta toisistaan. Tämä tulisi huomioida myös ilmastonmuutoksen hallinnan tarkastelussa. Ihmiset eivät hallitse ilmastonmuutosta yksin, eikä "luonto" odota passiivisesti ihmisten harjoittamaa globaalia hallintaa.

Ilmastonmuutoksen hallinta perustavanlaatuisena instituutiona

Kansainvälisten suhteiden englantilaisen koulukunnan mukaan on olemassa joitakin perustavanlaatuisia kansainvälisiä instituutioita. Näillä instituutioilla ei tarkoiteta kansainvälisiä organisaatioita, vaan tietyistä säännöistä ja toimintatavoista muodostuvia instituutioita.

Osa kansainvälisistä instituutioista on erityisen merkittäviä sen takia, että ne muodostavat kansainvälisen yhteisön itsessään ja antavat merkityksen toiminnalle tuossa yhteisössä.

Klassisen lähestymistavan mukaan perustavanlaatuisia kansainvälisiä instituutioita ovat diplomatia, kansainvälinen oikeus, vallan tasapaino, sota ja suurvaltojen rooli. Toki myös muita kansainvälisiä instituutioita on olemassa, kuten suvereenius, kaupankäynti, territoriaalisuus ja ihmisoikeudet.

Eero Palmujoki on tutkimuksissaan osoittanut, että ilmastonmuutoksen hallinnan käytännöt ja säännöt näyttävät muodostavan perustavanlaatuisen kansainvälisen instituution. Tämän instituution toimintalogiikka perustuu pitkälti markkinatalouden periaatteisiin.

Jos ilmastonmuutoksen hallinta on muodostunut yhdeksi kansainvälisten suhteiden merkittävistä instituutioista, se omalta osaltaan rakentaa kansainvälistä yhteisöä. Tässä mielessä ei ole yhdentekevää, että instituution toiminta näyttää perustuvan markkinatalouden normeille. Yhden toimintalogiikan valta-asema vie pohjaa muilta toimintalogiikoilta ja normeilta kuten esimerkiksi oikeudenmukaisuudelta ja kohtuudelta.

Ilmastonmuutoksen hallinnan tarkastelun ongelmia

Tietyn toimintalogiikan valta-asema on vain yksi ilmastonmuutoksen hallinnan ongelmista. Ylipäätään ilmastonmuutoksen tarkastelu kansainvälisen yhteisön kautta saattaa olla ongelmallista.

Ensimmäinen ongelma on kielellinen ja käsitteellinen. Suomeksi ”kansainvälinen yhteisö” saattaa viitata ainakin kahteen englanninkieliseen käsitteeseen. Sekä ”international society” että ”international community” kääntyvät suomeksi kansainväliseksi yhteisöksi, vaikka englanninkieliset käsitteet eroavat merkityksiltään. Tämä ei sinänsä ole vakava ongelma, mutta sen ymmärtäminen tuo esiin toisen ongelman.

Ajatus siitä, että kansainvälinen yhteisö voisi olla ”heikko” (thin) tai ”vahva” (thick), olettaa sen olevan ”tuolla jossain” ja kuvattavissa. Pyrkimys kuvata maailmaa objektiivisesti on kuitenkin vaikeaa. Esimerkiksi kieleen keskittyvät konstruktionistit ovat osoittaneet että sen sijaan, että käsitteet peilaisivat todellisuutta, ne ovat keinoja rakentaa ja jäsentää sosiaalista todellisuutta sekä antaa sille merkityksiä.

Onkin siis mahdollista ajatella, että käsitteenä kansainvälinen yhteisö viittaa jonkin konkreettisen ja suhteellisen pysyvän ryhmän sijaan historiallisten olosuhteiden ja muiden tekijöiden mukana muodostuvaan ryhmittymään. Tämä lähtökohta

mahdollistaa ihmiskeskeisyyden heikentämisen, jonka tarve on yksi viime aikojen merkittävimmistä syvällisistä humanististen ja yhteiskuntatieteiden oivalluksista.

Antroposeeni ja ihmiskeskeisyys

Historiallisista syistä johtuen englantilainen koulukunta ja muut kansainvälisten suhteiden lähestymistavat ovat hyvin ihmiskeskeisiä. Toki eroa on esimerkiksi siinä, painottaako englantilainen koulukunta valtiota (”international society”) vai mahdollisesti antaa yhtäläisen painoarvon valtiolle, poikkikansallisille järjestöille ja yksilöille (”world society”). Tällaiset erottelut eivät kuitenkaan muuta lähestymistavan ihmiskeisyyttä.

Perinteisestä näkökulmasta ihmiskeskeisyys ei sinänsä ole ongelma, mutta antroposeeni ja sen syvenevä ymmärtäminen haastavat perinteiset lähestymistavat.

Antroposeenin eli ihmisen ajan ymmärtämisen myötä ihmisen ja luonnon erottaminen toisistaan ei tunnu enää järkevältä. Osa esittää ja pyrkii virallistamaan antroposeenin uutena aikakautena, joka alkoi joko teollisen vallankumouksen myötä tai ensimmäisen atomipommin räjähdyksestä.

Antroposeeni on uusi aikakausi, jos tällä tarkoitetaan sitä, että osa ihmiskunnasta on vasta viimeisen kahden vuosikymmenen aikana tajunnut sen todellisuuden.

Jos taas antroposeenilla ymmärretään ihmisen geologinen vaikutus maapallolla, tai ylipäätään ihmisen ja luonnon toisistaan erottamisen hauraus, on se vuosituhansia vanha.

Yksi keskeisimmistä valistuksen opeista ja modernin ajan dikotomioista – jako ihmisen ja luonnon välillä – on enenevässä määrin kyseenalainen; mitä enemmän tutkimme ja ymmärrämme antroposeenia, sitä vaikeampaa on laittaa tietyt asiat laatikkoon nimeltä ”luonto” ja toiset laatikkoon nimeltä ”ihminen”.

Ihmisten ja ihmisyhteisöjen toiminnalla on ollut laajaa vaikutusta maapallolla jo vuosituhansia johtuen metsien hävittämisestä eri keinoin, maanviljelystä ja karjankasvatuksesta sekä louhinnasta. Esimerkiksi ihmisperäisen kasvihuonekaasu metaanin määrät ovat olleet maapallon ilmaston kannalta merkittäviä jo noin 5 000 vuoden ajan johtuen riisinviljelystä ja karjankasvatuksesta.

Ihmisen erottamattomuus luonnosta ei myöskään ole uusi asia, vaikka nämä kaksi on pyritty erottamaan toisistaan. Sen lisäksi että ihminen tarvitsee elääkseen muita eläviä olentoja sisällään, pikkuruiset patogeenit voivat määrittää ihmisyhteisöjen toimintaa ja niiden rajoja.

Samoin käsitys siitä, että olisi olemassa jokin koskematon, ”villi” luonto, on osoittautumassa enenevässä määrin romanttiseksi ajatteluksi. Esimerkiksi orangit hahmotettiin pitkään lajeiksi, jotka ovat joutuneet ihmisten vaikutuksen alaisiksi vain joidenkin vuosikymmenten ajan, vaikka orangit ovat itse asiassa sopeutuneet ihmisiin jo noin 70 000 vuoden ajan.

Ilmastonmuutoksen hallinta ja antroposeeni

Antroposeenin sisäistäminen ei tarkoita, etteikö esimerkiksi englantilainen koulukunta olisi toimiva lähestymistapa kansainvälisten suhteiden tarkasteluun. Sen eri työkalut soveltuvat tutkimukseen edelleen, mutta niiden rajoitteet tulee huomioida.

Samoin antroposeenin sisäistäminen ei tarkoita sitä, että ihmiset voisivat päästä lopullisesti eroon ihmiskeskeisyydestä. Esimerkiksi niin sanotun planeettapolitiikan manifestin kirjoittajien mukaan ihmiskeskeisyyttä voidaan vähentää antamalla ääni muulle elämälle.

Nämä kannatettavat ajatukset kompastuvat siihen, että tuonkaltaisista yrityksistä huolimatta ihmiset, edelleen omilla ehdoillaan, antavat äänen muille, ja ihmiset pysyvät myös kuuntelijoina ja tulkitsijoina. Kaikkea tätä ohjaa ihmisperäiset lähtökohdat.

Sovellettaessa edellä mainittuja asioita ilmastonmuutoksen hallintaan onkin huomattava, että antroposeeni tarkoittaa sen hyväksymistä, että ihmiset eivät hallitse ilmastonmuutosta tai eivät ainakaan hallitse sitä yksin.

Elämän maantieteen (geography of life) muutokset viime vuosikymmeninä ovat tästä hyvä esimerkki. Ilmastonmuutoksen myötä kasvien ja eläinten levinnäisyys kokee globaaleja muutoksia, mikä johtaa uusiin ekosysteemeihin ja -yhteisöihin, joilla on omia ilmastovaikutuksia. Kaikki nämä myös vaikuttavat ihmisyhteisöihin sekä suoraan että epäsuorasti.

Toisin sanoen ”luonto” ei ole ”tuolla jossain” odottamassa passiivisesti ihmisten harjoittamaa hallintaa.

Toki ihmisten toiminta, mukaan lukien ilmastonmuutoksen aiheuttaminen ja sen hallintayritykset, ovat merkittävässä asemassa, kun puhutaan maapallon ja sillä olevan elämän tulevaisuudesta.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vain ihmisperäisellä toiminnalla on merkitystä. Muu kuin ihmisperäinen elämä ja muut kuin ihmisperäiset prosessit eivät muodosta jotakin passiivista taustaa ihmisperäiselle toiminnalle.

Jatkoa ajatellen ilmastonmuutoksen hallinnan tarkastelussa saattaisi siis olla tärkeää huomioida edellä mainitsemani ymmärrys kansainvälisestä yhteisöstä jossakin tietyssä historiallisessa kontekstissa muodostuvana ryhmittymänä. Se mahdollistaisi myös muiden kuin ihmisten tai ihmisperäisten entiteettien huomioimisen osana kansainvälistä yhteisöä silloin, kun se on tarpeen.

Jos muiden kuin ihmisten toiminnan seurauksena syntyy rajoja; jos muutkin kuin ihmiset muodostavat rajat ylittäviä muuttoliikkeitä; jos politiikkaa, valtaa ja hallintaa esiintyy muidenkin kuin ihmisten keskuudessa, tulisi kansainvälisten suhteiden tieteenalan ylipäätään laajentaa käsityksiään tutkimuskohteistaan.